

Ihor Sribnyak

CHARITY ORGANIZATIONS' ACTIVITY AT THE CAMP OF JOSEFOV (CZECHOSLOVAKIA) IN 1921–1925s

The Ukrainian military camp in Josefov was created in April in 1921 for the reception of internee warriors of UGA, who were in other places of their accumulation. The terms of camp existence of internee warriors substantially differed depending on a season, at what especially in a tight situation they found oneself in winter. With the aim of grant of material help to the most vulnerable categories of internee, first of all to the women and children, at the beginning of April in 1921 a camp society "Self-reliance" was established.

"Self-reliance" is forced to work in extremely difficult conditions, which was due to shortage of funds that are transferred to it from individual benefactors and institutions, NGOs and team camp on the one hand, and a significant number interned who would receive additional funds in the first place, for treatment. Necessity to protect interests of women, that together with children most suffered from the difficult terms of life, stipulated founding camp societies Josefov and Women "Self-reliance" in March in 1922.

In particular, during this time it was received donations from the Ukrainian Red Cross Winnipeg (cargo clothing), the liquidation committee "Ukrainian Relief Committee", the first neighborhood "Sich organization" Ukrainian Association of Organizations in America (in Philadelphia), with a significant portion funds from Ukrainian organizations in Canada and the US came to "Self-reliance". This establishment forced to work in extraordinarily difficult terms that limited nature of monetary resources that was passed to it from separate benefactors and establishments, public organizations and the command of camp, in particular.

Almost every interned, including women and children, took part in the collection of funds to help the starving village in Eastern Galicia, despite the fact that the Bolshevik agents and their sympathizers among the internees did everything possible to prevent the carrying out of the action. Small contributions interned showed their miserable situation, but also demonstrated their sincere desire to contribute even a small amount to help their countrymen.

Key words: Josefov, internment camp, "Self-reliance", charity, Czechoslovakia.

УДК 061.2:327(4)«1920/1932»

Олена Гуменюк

УКРАЇНСЬКИЙ МОЛОДІЖНИЙ РУХ В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН В 1920–1939 рр.

У статті розглянуто український молодіжний рух у контексті міжнародних відносин у Європі в 1920–1939 рр. На базі широкого кола джерел автор всебічно досліджує українські молодіжні організації в еміграції та визначає ступінь їх включення до міжнародних процесів у Європі. Ґрунтовно проаналізовано історіографію проблеми й визначено стан її розробки в науковій літературі. Також наголошується на особливому значенні молоді в репрезентації української нації у світовому співтоваристві.

Ключові слова: український молодіжний рух, еміграція, студенти, Пласт, сокілство.

Український молодіжний рух у країнах Європи розглядається дослідниками в контексті всієї міжвоєнної еміграції. Зазвичай молоді відводились другорядна роль у системі міжнародних відносин. Проте насправді ця думка є помилковою. Українська молодь за кордоном становила потужну силу, здатну не тільки репрезентувати на міжнародному рівні здобутки свого народу, але і вплинути на політичні та культурно-суспільні процеси в Європі.

Наймасовішою складовою українського молодіжного руху в еміграції було студентство.

У 1920–1930-ті роки в країнах Європи існувала чимала кількість українських студентських організацій різного характеру — від загальностудентських до вузькоспеціалізованих. Всі вони в різній мірі взаємодіяли зі своїми іноземними колегами та долучались до міжнародних акцій української еміграції. Із емігрантських періодичних видань можна отримати інформацію про форми і методи цих організацій. Крім того, учасники студентського руху міжвоєнного періоду залишили цінні спогади, де висвітлювались питання співпраці з іноземними молодіжними інституціями

та товариствами. Проте за своїм масштабом та значенням, порівняно з іншими координуючими центрами, найвищого рівня досягла міжнародна акція Центрального союзу українського студентства (ЦеСУС). Найбільше інформації про діяльність цієї та інших студентських організацій міститься на сторінках періодичних видань: «Український студент», «Студентський вісник», «Студентський голос», «Чорноморе» тощо.

Про український молодіжний рух в еміграції немає спеціального дослідження. Окремі праці присвячені студентським організаціям або ж Пласту. Найменше в науковій літературі висвітлена тема становлення та розвитку українського сокілства за кордоном.

Вже на початку 1920-х років з'являються роботи, присвячені українському студентству в еміграції. Її авторами переважно були безпосередні учасники студентського руху. У статтях, замітках, книгах та брошурах відзначалась роль студіюючої молоді у справі представлення української нації в системі міжнародних відносин. Особливо наголошувалось на важливій функції Центрального союзу українського студентства (координуючої організації українських студентських товариств за кордоном) та входження його до міжнародного студентського співтовариства. Зокрема, перші президенти ЦеСУСу — П. Ган, І. Федів, М. Масюкевич та С. Нижанківський — високо оцінили його діяльність і представлення інтересів нації в міжнародній площині [2; 13]. С. Нижанківський вказував на активну роботу ЦеСУСу задля визнання українського студентства іноземною громадськістю і вважав це великим досягненням цієї організації [17].

Багаторічний керівник міжнародного відділу ЦеСУСу В. Орелецький у статтях та розвідках надавав першочергової ваги налагодженню відносин Центрального союзу українського студентства з іноземними організаціями й віддавав належне його включенню на правах рівноправного учасника до міжнародного студентського руху як офіційного представника українських інтересів [21].

У ювілейних виданнях, наприклад до 20-ї річниці заснування Центрального союзу українського студентства, проаналізовано основні напрями та тенденції зовнішньополітичної акції організації протягом міжвоєнного періоду [3; 15]. До наступних ювілейних дат ЦеСУСу його лідери та найактивніші учасники студентського руху міжвоєнного періоду публікували матеріали, присвячені міжнародній діяльності організації [12; 4].

В одному з найгрунтовніших досліджень з історії ЦеСУСу — «Нариси історії Центрального Союзу Українського Студентства (1922–1945 рр.)», автором багато уваги приділено роботі Міжнародного відділу організації

протягом міжвоєнного часу [1]. Ще однією працею, яка дозволяє оцінити рівень міжнародної акції Центрального союзу українського студентства в 1930-ті роки, стала монографія З. Книша про життя та діяльність Ярослава Барановського (президента ЦеСУСу в 1933–1939 рр.) [6]. Завдяки його зусиллям ЦеСУС зміг розширити закордонні сфери впливу через свої представництва по всій Європі.

Про Пласт загалом та Союз українських пластунів-емігрантів у Чехословаччині зокрема у системі міжнародних відносин в 1920–1930-ті роки можна дізнатися із емігрантських видань і спогадів учасників пластового руху. Крім того, історії, основним формам та методам діяльності українського скаутського руху присвячені праці сучасного історика В. Окаринського [18; 19]. Проте слід наголосити, що автори приділяють багато уваги питанню становлення пластового руху, формам та напрямам діяльності пластових організацій. У такому контексті про значення міжнародної активності Пласту, а особливо Союзу українських пластунів-емігрантів (СУПЕ) як координуючої організації Пласту за кордоном, згадується побіжно. Історія заснування, організаційна структура, основні напрями діяльності пластових організацій у першій половині ХХ ст. як на українських землях, так і за кордоном подаються в працях С. Левицького та С. Пап-Пугача [9; 22].

Про український сокілський рух за кордоном на сьогодні не існує окремого наукового дослідження. Він розглядається в контексті діяльності всієї української міжвоєнної еміграції в Європі, а особливо в Чехословаччині. Найціннішим джерелом інформації про наше сокілство виступає емігрантська преса, а особливо «Український сокіл» — друковане видання Союзу українського сокілства за кордоном. Також окремі статті про діяльність сокілських осередків у Європі публікувались в інших емігрантських часописах.

Значним внеском у наукове опрацювання проблеми стала монографія С. Наріжного «Українська еміграція: культурна праця української еміграції між двома світовими війнами». Автор схарактеризував український молодіжний рух у країнах Європи, приділивши окрему увагу студентству, Пласту та сокілству. С. Наріжний подав опис відомих на еміграції молодіжних організацій, проаналізував основні форми їх діяльності. Найбільше уваги автор приділив Центральному союзу українського студентства, Союзу українських пластунів-емігрантів та Союзу українського сокілства за кордоном та їх міжнародним акціям [16].

За роки незалежності в науковому обігу з'явилося чимало праць, присвячених українській міжвоєнній еміграції в Європі. Побіжно в них згадується про молодь. Проте окремої роботи,

присвяченої українському молодіжному руху в еміграції в системі міжнародних відносин, на сьогодні не існує.

Щодо джерельної бази, то основний масив документів, використаних для цього дослідження, зберігається в Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України, Центральному державному архіві громадських об'єднань України, Центральному державному архіві зарубіжної українки та Центральному державному історичному архіві України, м. Львів.

Зважаючи на вищевикладене, тему статті визначимо у такий спосіб: схарактеризувати сутність українського молодіжного руху в період між двома війнами (1920–1939 рр.) в європейській системі міжнародних відносин. Основним завданням роботи є спроба дати комплексну оцінку українського молодіжного руху як дієвого фактору міжнародних відносин в Європі міжвоєнної доби.

Перш ніж давати оцінку масштабам міжнародної діяльності молоді, потрібно коротко зупинитись на характеристичі українського молодіжного руху в країнах Європи в 1920–1930-х роках загалом. Отже, українська молодь за кордоном була представлена, по-перше, колишніми військовими Армії Української Народної Республіки та Української Галицької Армії, інтернованими в таборах Польщі та Чехословаччини; по-друге, суто академічною частиною (випускники середніх шкіл та гімназій, студенти, молоді науковці), тобто тими, хто не брав участі ні в Першій світовій війні, ні в національно-визвольних змаганнях 1917–1921 рр. У першій половині 1920-х років серед представників молодого покоління переважали колишні військові, проте вже наприкінці 1920-х — на початку 1930-х років основну частку молоді складали люди, не задіяні у військових та революційних подіях першої чверті ХХ ст., які залишили Батьківщину з огляду на політичні умови та неможливість здобувати вищу освіту вдома.

Країни Центрально-Східної Європи, насамперед Чехословаччина, Польща, Німеччина, Австрія, стали найбільшими осередками концентрації українських емігрантів у 1920–1930-х роках. У цих країнах були зосереджені військові, цивільні, політичні, наукові, освітні, культурні центри українських емігрантів. Найчисленнішою була колонія українців у міжвоєнній Чехословаччині (ЧСР). Саме тут український молодіжний рух досяг найбільшого розвитку. Варто зазначити, що молодіжні організації існували в усіх європейських країнах перебування української еміграції. Проте найбільші координуючі осередки та союзи молодіжного руху все ж розміщувалися в ЧСР. Так, тут протягом міжвоєнного періоду діяли Центральний

союз українського студентства, Союз українського сокільства за кордоном та Союз українських пластунів-емігрантів у ЧСР.

У молодіжному русі можна умовно виділити три основні складові: Пласт, студентство, сокільство. Молоді люди могли одночасно бути членами як пластових, так і сокільських та студентських організацій. Головна мета останніх полягала у вихованні національно свідомої та фізично здорової молоді, здатної примножити здобутки нації та якомога краще поінформувати міжнародну спільноту про Україну.

За кордоном Пласт, студентство та сокільство організаційно оформились протягом міжвоєнного двадцятиліття. Найперше, ще у 1922 р., було засновано Центральний союз українського студентства — координуючу централь більшої студентських товариств за кордоном та на західноукраїнських землях. Саме йому належала провідна роль у справі представлення українського студентства й цілої нації на міжнародній площині.

Загалом студентство як наймасовіше представництво української молоді в еміграції здійснювало активну роботу з іноземною громадськістю. У студентських товариствах відбувались різноманітні акції: святкування пам'ятних дат як для самої організації, так і в історії України, відзначення ювілеїв українських політичних, наукових, громадських тощо діячів, проведення релігійних, національних, культурних подій. Часто гостями на таких заходах були іноземці (студенти, громадські та політичні діячі європейських країн). Крім того, студенти-емігранти брали найактивнішу участь в міжнародних конференціях, у спортивних змаганнях, організовували власні виставки, видавали журнали тощо.

Проте, як уже зазначалось вище, саме Центральний союз українського студентства виступав головною координуючою організацією всього українського студентського руху в країнах Європи. У зовнішній діяльності ЦеСУС обстоював інтереси українського студентства перед вищими навчальними закладами й іншими установами, робив можливим доступ українських студентів до участі в роботі міжнародних студентських організацій тощо [16, 103].

ЦеСУСу вдалося розвинути серйозну зовнішню діяльність і сприяв цьому відділ Міжнародних відносин. У програмних документах організації зазначалась мета та завдання відділу Міжнародних відносин: «боротьба з ворожою акцією проти українського студентства з боку чинників московського, польського, румунського студентства, прокомуністично налаштованих елементів; пропаганда визвольних ідей українського народу серед чужинців; пропаганда і популяризація українського високого шкільництва серед чужинців; співпраця з чужоземним студентством

в культурній діяльності» [23, арк. 5]. Разом з тим передбачались засоби для реалізації вищезазначених цілей: участь у міжнародних студентських та культурних організаціях, міжнародних студентських та культурних Конгресах; участь у роботі Міжнародної Студентської Конфедерації (С. І. Е.), Європейського Студентського Допомогового Фонду, Міжнародного Союзу Організацій для Ліги Націй; обмін часописами; видання бюлетеня іноземними мовами; публікації в іноземних студентських виданнях; влаштування доповідей для іноземців про діяльність українських студентських організацій та багато інших акцій [23, арк. 6].

Відділу Міжнародних відносин було присвячено значну увагу, зважаючи на його пропагандистську роль. Як уже зазначалось, Центральний союз українського студентства був членом С. І. Е. і брав участь у всіх її конференціях. Так, тісно співпрацюючи з останньою, ЦеСУС вирішував важливі для українського студентства питання: шукав ліпші умови для студентства, що виїжджало до інших країн; опікувався питаннями з нансенівськими паспортами (такі паспорти отримували особи без громадянства. — *Прим. автора*) для українців тощо [23, арк. 35].

Протягом перших двох років свого існування ЦеСУС видав низку брошур англійською, французькою, німецькою мовами про Україну, українське студентство та українські вищі навчальні заклади. У міжнародних студентських журналах постійно вміщувались статті про українські справи. Крім того, з цілою низкою редакцій іноземних студентських організацій був налагоджений обмін періодичними виданнями [1, 16–17].

Очільники ЦеСУСу усвідомлювали значення пропагандистської акції в іноземному середовищі. Найбільших зусиль доклав у цьому напрямі багаторічний керівник відділу Міжнародних відносин, а також президент ЦеСУСу (1925–1926; 1927–1933) Василь Орелецький. Зокрема, на середину 1920-х років він досяг значного прогресу в популяризації знань про українське студентство, зазначаючи: «Чужоземна студентська преса вже має ясне поняття про українське студентство, та коли інформує своїх читачів про нього, то вже не вживає таких термінів як “Русини”, “Малороси”, “Галичани”. ЦеСУС дав посередньо імпульс українським студентам, нав’язувати зносини з чужиною. Зараз мало є міжнародних студентських конференцій, де б не були заступлені українські студенти, або де би не говорили про них» [21, 44].

Однією з важливих акцій, організованих ЦеСУСом, було спільне протистояння потужній російській пропаганді в Європі емігрантами із Східної Європи та Кавказу. За найактивнішої його участі засновано Об’єднання Студентів-емігрантів народів Сходу Європи. Воно рішуче

боролось з шовіністичними акціями російського еміграційного студентства. Його членами були, крім українців, також білоруси, вірмени, грузини, татари та представники інших народів. Попри значний вплив в емігрантському середовищі та суттєву підтримку з боку європейської громадськості, об’єднання не змогло домогтися офіційного визнання чехословацького уряду [23, арк. 21].

З огляду на вищенаведені факти можна уявити масштаби міжнародної діяльності ЦеСУСу. Українське студентство отримало визнання, а його представники входили до складу найвпливовіших міжнародних студентських організацій. Студенти представляли не тільки власні інтереси, вони інформували іноземну громадськість про українські справи загалом.

Ще одним напрямом молодіжного руху, представники якого розгорнули активну роботу, був Пласт. Це організація української молоді для всебічного патріотичного самовиховання, де, відповідно до виховних методик міжнародного скаутського руху, поєднаними з українськими національними традиціями й цілями, виховуються діти й молодь. Пласт становив важливий складник українського молодіжного руху в країнах міжвоєнної Європи. Найбільш потужним він був у Чехословаччині. У цій країні перші скаутські гуртки заснували студенти — представники політичної і військової еміграції переважно з центрально-українських земель. Так, ще в 1921 р. у Празі та Подебрадах були створені пластові дружини за зразком чеських скаутських організацій. У 1925 р. у Празі була організована Українська Пластова Команда, яка координувала свою діяльність з Верховною Пластовою Командою у Львові.

Український пластовий рух в еміграції і, зокрема, його найбільша організація — Союз українських пластунів-емігрантів в ЧСР (СУПЕ) — відігравали важливу роль щодо пропаганди української справи за кордоном. Зокрема, протестуючи проти антиукраїнської політики польського уряду в Східній Галичині та Волині, пластуни розгорнули широку інформаційну кампанію. Органи СУПЕ розіслали до пластових організацій та українських еміграційних видань письмові протести (650 примірників на 300 адрес). Про це свідчать матеріали у «Вістях СУПЕ». Крім того, команда СУПЕ публікувала меморандуми в іноземних виданнях щодо тиску польської влади на Пласт та проведення т. зв. пацифікації (умиротворення насильницькими методами населення. — *Прим. автора*) в Галичині та на Волині. З викриттям польської урядової політики, пов’язаної з утисками українського населення в межах Речі Посполитої, виступали делегати СУПЕ з доповідями на міжнародних конференціях, з’їздах, змаганнях [8, арк. 45–48].

Друковані видання Пласту стали важливим джерелом, де можна було отримати інформацію як про внутрішній устрій пластових організацій за кордоном, так і про різноманітні заходи та акції (святкування, табори, змагання, участь у джемборі, з'їзди, конференції). Так, Союз українських пластунів-емігрантів видавав «Вісті СУПЕ» та «Пластові вісті». З метою ознайомлення якомога ширшого кола іноземців з діяльністю Пласту та українськими справами загалом значна частина друкованих видань дублювалась іноземними мовами (англійською, французькою, чеською тощо). Досить поширеною була практика публікації та розповсюдження невеликих за обсягом бюлетенів, де найбільш вживаними у Європі мовами висвітлювався пластовий рух в еміграції та порушувалися найактуальніші для українців питання. Такі акції мали велике значення для всебічного інформування іноземної спільноти про Україну в цілому [14, арк. 1].

Крім того, що пластуни повинні виховуватись у патріотичному дусі, вони ще й мають бути фізично витривалими. Тому велике значення надавалось спортивним змаганням, що теж слугувало засобом презентації здобутків українського народу. Зокрема, висилались як окремі представники, так і делегації на міжнародні скаутські змагання (джемборі). Найбільший успіх мав виступ делегації українських пластунів на Першому слов'янському джемборі, що проходив у Празі 27 червня — 3 липня 1931 р. Завдання з'їзду полягало у взаємному пізнанні та зближенні слов'янських народів. Українська команда повною мірою використала можливість увійти до міжнародного співтовариства, взявши найактивнішу участь у джемборі [5, арк. 8]

Заходи, спрямовані на представлення Пласту за кордоном як частини всієї нації в еміграції, мали велике значення і здобули підтримку української справи в Чехословаччині, Великобританії, Югославії, Німеччині, Австрії та інших країнах. Делегації пластунів на всіх міжнародних змаганнях виступали під синьо-жовтими прапорами і завжди наголошували, що представляють державу Україну [5, арк. 2–4].

Одне з головних завдань, що постало перед представниками українського пластового руху в еміграції, було входження Пласту як самостійної організації до Світового Братерства Скаутингу (Міжнародного Товариства Скаутів). З цією метою був направлений меморандум до Міжнародного бюро в Лондоні в 1930 р. та в подальшому велись переговори й консультації з очільниками Міжнародного Товариства Скаутів [24, арк. 41]. Ще в 1928 р. представники СУПЕ написали офіційний лист до Міжнародного скаутського бюро, де виклали історію українського пластового руху та обґрунтували його право на членство в міжнародній скаутській організації.

Зокрема, в листі зазначалось, що українська пластова організація працює ідейно й практично виключно на основі принципів і форм скаутингу Бейден-Пауелла від початків її заснування в еміграції 1921 р. у ЧСР. Більшість членів пластових відділів становили діти емігрантів, що навчались у чеських чи українських емігрантських середніх та вищих освітніх закладах, а в ролі провідників (покровителів) пластового руху виступали викладачі (найчастіше професори) українських високих та середніх шкіл Чехословаччини [10, арк. 4]. Наводились ґрунтовні причини включення Союзу українських пластунів-емігрантів як єдиного легального представництва українського пластового руху до Міжнародного товариства скаутингу. Однак цим прагненням українців не судилося здійснитися. Проте й така акція набула широкого резонансу.

Ще один напрям у молодіжному русі української міжвоєнної еміграції — сокілство, об'єднане в Союзі українського сокілства за кордоном (з 1932 р.) з найбільшими осередками в Чехословаччині. Вже в першій половині 1920-х років у ряді чеських міст (Подебради, Прага, Пршібрама, Ржевниці, Ліберець та ін.) були засновані та активно діяли українські сокільські організації. Основне завдання, яке вони ставили перед собою — виховувати в українців єдність, народну силу й почуття честі шляхом плекання фізкультури, а разом з тим витривалість, рухливість, розуміння праці у спільному гурті, дисципліну. Члени українського Соколу в Чехословаччині брали участь у чеських сокільських здвигах та міжнародних спортивних змаганнях, підтримували зв'язки з сокільськими організаціями з українських земель.

До 1924 р. українські соколи не виступали самостійно на змаганнях, оскільки ще були нечисленними їхні осередки за кордоном. Проте вже в 1924 р., проявивши ініціативу, вперше окремою командою взяли участь у чеському сокільському злеті (з'їзді), на якому посіли третє місце. Після такого успіху прискорився процес становлення українського сокілства за кордоном. Крім того, вводилась ознака, за якою можна було відрізнити українських соколів від чеських — трикутник із жовто-блакитних стрічок на грудях [25, арк. 2]. На початку 1930-х років українські сокільські осередки активно долучались до міжнародних сокільських з'їздів, виступаючи окремою командою.

Важливим стимулюючим фактором у справі організації Союзу українського сокілства за кордоном слугував також IX Всесокільський Здви́г (який ще називався Тиршовим — на честь Мирослава Тирша, засновника сокілства), що мав відбутися в Празі в липні 1932 р. Передбачалась участь близько 100 делегатів від українського сокілства під патронатом власного Союзу

[7, арк. 2]. Управа Союзу українського сокільства за кордоном чудово усвідомлювала значення участі власної сокольської делегації на з'їзді для представлення на міжнародному рівні не просто українського руху, а цілої нації. З метою залучення якомога більшої кількості представників українського сокільства не тільки з Чехословаччини, але і з інших країн, було розіслано понад 100 листів по всьому світу із закликом долучитися до цієї знакової події [7, арк. 2].

Крім міжнародних сокільських з'їздів, українські сокільські організації брали участь і в чеських сокільських з'їздах, наприклад у Таборі й Чеській Тржебовій у 1935 р. Також делегація Союзу українського сокільства за кордоном взяла участь у III краєвому здвизі (змаганні) українського сокільства у Львові 1934 р.

[16, 264]. Крім того, українська філія в Празі була одним із організаторів Дня українського сокола у Ржевничах у 1934 р., до якого долучилися і представники чехословацьких сокільських організацій [11, арк. 138].

Отже, внесок молоді в еміграції є очевидним завдяки активній діяльності групи молодіжних організацій у презентації українського питання в міжнародному контексті. Дійсно, пластуни, студенти та члени Союзу українського сокільства за кордоном, тісно взаємодіючи, становили потужну складову всієї української міжвоєнної еміграції. Молодь в еміграції брала участь в міжнародних конференціях, з'їздах, спортивних змаганнях, культурних та освітніх заходах, тим самим інформуючи іноземну громадськість про українські справи.

ДЖЕРЕЛА

1. Антонович М. Нариси історії Центрального Союзу Українського Студентства (1922–1945) / М. Антонович. — Мюнхен; Нью-Йорк; Торонто, 1976. — 45 с.
2. Ган П. Сьогорічні з'їзди українського студентства / П. Ган // Український студент — 1923. — № 3–4. — С. 8–12.
3. Гузар Л. В Роковини: українське студентство в минулому й сучасному. ЦеСУС / Л. Гузар. — Прага, 1938. — 19 с.
4. Жуковський А. Тридцять літ ЦеСУСу / А. Жуковський // Вісті ЦеСУСу. — Париж, 1953. — Ч. 5. — С. 3–10.
5. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України). — Ф. 269. — Оп. 1. — Спр. 945. — 90 арк.
6. Книш З. Ярослав Барановський : жертва злоби і ненависти / З. Книш. — Париж, 1990. — 132 с.
7. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України). — Ф. 4360. — Оп. 1. — Спр. 2. — 23 арк.
8. ЦДАГО України. — Ф. 269. — Оп. 1. — Спр. 946. — 68 арк.
9. Левицький С. Український Пластовий Улад в роках 1911–1945 у спогадах автора (причинки до історії Пласту) / С. Левицький. — Мюнхен, 1967. — 136 с.
10. ЦДАГО України. — Ф. 269. — Оп. 1. — Спр. 949. — 15 арк.
11. ЦДАВО України. — Ф. 4360. — Оп. 1. — Спр. 4. — 185 арк.
12. Макаренко Б. 25-річчя ЦеСУСа / Б. Макаренко // Вісті ЦеСУСу. — Мюнхен, 1948. — Ч. 2. — С. 23–30.
13. Масюкевич М. У третю річницю / М. Масюкевич // Студентський вісник. — 1925. — Ч. 8. — С. 1–4.
14. ЦДАГО України. — Ф. 269. — Оп. 1. — Спр. 936. — 44 арк.
15. Мельник К. В Роковини (1908–1918–1938) / К. Мельник. — Прага, 1938. — 27 с.
16. Наріжний С. Українська еміграція: культурна праця української еміграції між двома світовими війнами / С. Наріжний. — Прага, 1942. — Ч. 1. — 271 с.
17. Нижанківський С. Перед 5 звичайним з'їздом ЦеСУСа / С. Нижанківський. // Студентський вісник. — 1927. — Ч. 7–9. — С. 3–5.
18. Окаринський В. Пласт в українському національно-визвольному русі (1911–1939 рр.) / В. Окаринський. — Тернопіль, 2006. — 221 с.
19. Окаринський В. Український скаутський рух (1911–1944 рр.) / В. Окаринський. — Тернопіль, 2006. — 264 с.
20. Орелецький В. 35-річчя ЦеСУСу / В. Орелецький // Фенікс. — 1958. — Ч. 8. — С. 17–25.
21. Орелецький В. Зносини Центрального Союзу Українського Студентства з чужоземним студентством / В. Орелецький // Студентський вісник. — 1924. — Ч. 1. — С. 44–51.
22. Пап-Пугач С. Пластовий альманах / С. Пап-Пугач. — Рим, 1976. — 196 с.

23. ЦДАГО України. — Ф. 269. — Оп. 1. — Спр. 623. — 62 арк.
24. ЦДАГО України. — Ф. 269. — Оп. 1. — Спр. 932. — 87 арк.
25. ЦДАГО України. — Ф. 269. — Оп. 1. — Спр. 1004. — 23 арк.

REFERENCES

1. Antonovych M. Narysy istorii Tsentralnoho Soiuzu Ukrainskoho Studentstva (1922–1945) / M. Antonovych. — Miunkhen; Niu-York; Toronto, 1976. — 45 s.
2. Han P. Siohorichni zizdy ukrainskoho studentstva / P. Han. // Ukrainskyi student — Praha, 1923. — № 3–4. — S. 8–12.
3. Huzar L. V Rokovyny: ukrainske studentstvo v mynulomu i suchasnomu. TseSUS / L. Huzar. — Praha, 1938. — 19 s.
4. Zhukovskiy A. Trydtsiat lit TseSUSu / A. Zhukovskiy // Visti TseSUSu. — Paryzh, 1953. — Ch. 5. — S. 3–10.
5. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh obiednan Ukrainy (TsDAHO Ukrainy). — F. 269. — Op. 1. — Spr. 945. — 90 ark.
6. Knysh Z. Yaroslav Baranovskiy: Zhertva zloby i nenavysti / Z. Knysh. — Paryzh, 1990. — 132 s.
7. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy (TsDAVO Ukrainy). — F. 4360. — Op. 1. — Spr. 2. — 23 ark.
8. TsDAHO Ukrainy. — F. 269. — Op. 1. — Spr. 946. — 68 ark.
9. Levytskyi S. Ukrainskyi Plastovy Ulad v rokakh 1911–1945 u spohadakh avtora (Prychynky do istorii Plastu) / S. Levytskyi. — Miunkhen, 1967. — 136 s.
10. TsDAHO Ukrainy. — F. 269. — Op. 1. — Spr. 949. — 15 ark.
11. TsDAVO Ukrainy. — F. 4360. — Op. 1. — Spr. 4. — 185 ark.
12. Makarenko B. 25-richchia TseSUSa / B. Makarenko // Visti TseSUSa. — Miunkhen, 1948. — Ch. 2. — S. 23–30.
13. Masiukevych M. U tretiu richnytsiu / M. Masiukevych // Studentskyi visnyk. — Praha, 1925. — Ch. 8. — S. 1–4.
14. TsDAHO Ukrainy. — F. 269. — Op. 1. — Spr. 936. — 44 ark.
15. Melnyk K. V Rokovyny (1908–1918–1938) / K. Melnyk. — Praha, 1938. — 27 s.
16. Narizhnyi S. Ukrainska emihratsiia: kulturna pratsia ukrainskoi emihratsii mizh dvoma svitovymi viinamy / S. Narizhnyi. — Praha, 1942. — Ch. 1. — 271 s.
17. Nyzhankivskiy S. Pered 5 zvychainym zizdom TseSUSa / S. Nyzhankivskiy // Studentskyi visnyk. — Praha, 1927. — Ch. 7–9. — S. 3–5.
18. Okarynskyi V. Plast v ukrainskomu natsionalno-vyzvolnomu rusi (1911–1939 rr.) / V. Okarynskyi. — Ternopil, 2006. — 221 s.
19. Okarynskyi V. Ukrainskyi skautskyi rukh (1911–1944 rr.) / V. Okarynskyi. — Ternopil, 2006. — 264 s.
20. Oreletskiy V. 35-richchia TseSUSu / V. Oreletskiy // Feniks. — Miunkhen, 1958. — Ch. 8. — S. 17–25.
21. Oreletskiy V. Znosyny Tsentralnoho Soiuzu Ukrainskoho Studentstva z chuzhozemnym studentstvom / V. Oreletskiy // Studentskyi visnyk. — Praha, 1924. — Ch. 1. — S. 44–51.
22. Pap-Puhach S. Plastovy almanakh / S. Pap-Puhach. — Rym, 1976. — 196 s.
23. TsDAHO Ukrainy. — F. 269. — Op. 1. — Spr. 623. — 62 ark.
24. TsDAHO Ukrainy. — F. 269. — Op. 1. — Spr. 932. — 87 ark.
25. TsDAHO Ukrainy. — F. 269. — Op. 1. — Spr. 1004. — 23 ark.

Елена Гуменюк

УКРАИНСКОЕ МОЛОДЕЖНОЕ ДВИЖЕНИЕ В ЕВРОПЕЙСКОЙ СИСТЕМЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ В 1920–1939 гг.

В статье рассматривается украинское молодежное движение в контексте международных отношений в Европе в 1920–1939 гг. На основе широкого круга источников автор всесторонне исследует украинские организации в эмиграции и определяет степень их включения в международные процессы в Европе. Основательно проанализирована историография проблемы и определено состояние ее разработки в научной литературе. Также отмечается особое значение молодежи в представлении украинской нации в мировом сообществе.

Ключевые слова: украинское молодежное движение, эмиграция, студенты, Пласт, сокольство.

UKRAINIAN YOUTH MOVEMENT IN THE CONTEXT OF THE EUROPEAN SYSTEM OF INTERNATIONAL RELATIONS IN 1920–1939s

The problem of Ukrainian youth emigration in the European system of international relations in 1920–1930s is actual for investigation in modern history. During the interwar period such countries as Czechoslovak Republic, Poland, Germany, Austria were the most important centers for the Ukrainians. Above 100 thousands of Ukrainian emigrants were concentrated in Europe. Young people represented considerable part of them.

Youth movement of the Ukrainian emigration consisted of three constituents: students, scouts and so called "falcons" or "sokols". So, the first and the largest group of young Ukrainian emigrants were represented by students. They were considerable part of Ukrainian emigration. Their amount, for example, in Czechoslovak Republic during the interwar period was approximately 5000–7000. In Europe students' emigration had peculiarities, mostly social and legal, which depended on the governmental policy to emigrants in different European countries. Ukrainian students in Czechoslovak Republic influenced greatly the all Ukrainian emigration in Europe. They were basis not only for scientific and cultural work, but also created new Ukrainian political system abroad. During the interwar period Ukrainian students founded more than 100 academic, educational, professional, cultural, sport, political organizations in Europe. The Central Union of Ukrainian Students Organizations was established in Prague in 1922 and acted during the next twenty years.

Ukrainian scouts or Plast was the second branch of Ukrainian youth movement. The net of Ukrainian scouts was very powerful and spread in all European regions. At the beginning of 1930s in Czechoslovakia it was founded the Union of Ukrainian Plast-Emigrants which coordinated activity of other Ukrainian scout organizations in Europe. The Plast closely cooperated with the Czech scout movement. Ukrainian scouts took part in international scout competitions and congresses, presenting Ukrainian nation among foreign community.

Physical training was considered by the majority of Ukrainian young emigrants to be not only a kind of sport activity, but also the way of patriotic upbringing. Going in for sports, young people cultivated first of all national spirit in healthy bodies. Because, after graduating the universities, emigrants had to become not only true professionals, but also healthy patriots, ready to struggle for the Ukrainian independence. In that case, the third branch of Ukrainian youth movement is presented by sport organizations. Sport was very popular among all the groups of emigrants. Taking part in different sport competitions, the Ukrainians got opportunity to present their achievements at the international level. The most powerful Ukrainian sport movement could be researched through the activity of so called "falcons" or "sokols". In Czechoslovak Republic it was even founded the Union of Ukrainian Sokol's Abroad. Numerous members of that Union took part in international sport competitions, closely cooperated with the Czech "falcons".

Ukrainian emigrants conducted cultural and educational work in their organizations. Important aims of these organizations were: preservation of "national memory" (traditions, culture, history), popularization information about Ukraine among the foreign community, cooperation in the international sphere.

In European countries, Ukrainian young people were under the influence of all social, cultural and political changes and movements of Europe. Ukrainian emigrants were involved in all these movements, but also contributed to the transformation processes in the interwar Europe. In that case, in high importance is to retrace all movements and process in Czechoslovakia, which influenced Ukrainian youth movement in Europe.

Key words: Ukrainian youth movement, emigration, students, Plast, sokilstvo.